

ВЛАДИМИР АЛЕКСЕЕВИЧ КОНДАКОВ
ТӨРӨӨБҮТЭ 85 СЫЛЫГАР АНАЛЛААХ ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТЭЭБИ
“СҮДҮ ААККА СҮГҮРҮЙЭН” НПК

**Аар Айыы Итэбэлин ирдэбиллэрин оџону иитиигэ туһаныы.
(В.А.Кондаков «Аар Айыы итэбэлэ» кинигэ)**

Толордо:
Говорова Н.А.
Орто-Эбэ сүрүн оскуолатын
саха тылын, литературатын учуутала
Уус Алдан улууһа

Иһинээбүтэ:

1. Кириитэ
2. I баһа СӨ Норуот эмчиттэрин Ассоциациятын төрүттээчи В.А. Кондаков.
3. II баһа Аар Айыы Итэбэлэ оҕону иитиигэ ирдэбиллэрэ.
4. III баһа Аар Айыы үөрэбэ уонна аныгы иити. (Практической чаһа)
5. Түмүк.
6. Туһаныллыбыт литература
7. Сыһыары.

Кэжкэ сылларга оџону иитиигэ төрөөбүт тылга, үгэстэргэ болџомто суоџуттан, саха норуота нация быһыытынан эстэр кутталлаах омуктар ахсааннарыгар киирэ сыспыта.

« Төлкөбүн төрүөх ыччаккыттан ыйыт, кэскилгин кэнчээри оџоџуттан көрүн» диэн норуот муударана мээнэџэ этиллибэт. Үтүөнү-кэрэни өйдүүр, үйэлээџи-кэскиллээџи айар, үчүгэй сизрдээх-майгылаах, сөптөөх толкуйдаах, ылыннарыылаах тыллаах-өстөөх эрэ киһи билигини олох проблематын этэннэ туоруон сөп.

Билигини кэмнэ киһилии сизрдээх-майгылаах, аныгылыы өйдөөх-санаалаах, бэйэтин сатаан сайыннараар киһилии киһини иитэн-үөрэтэн таһаарарга улахан болџомто ууруллар уонна анал соруктар ууруллаллар. Оџо барыта биир тэн сайдыылаах, тэн иитиилээх буолбат. Хас биирдии оџо тус ураты сайдар суоллаах-иистээх, айылџаттан бэриллэр дьөбүрдаах буолар. Бу дьөбүра арыллан, сайдан иһэрэ төрөппүттэрэ, учуутал сөпкө салайар, сайыннараар үлэтиттэн тутулуктаах. Бу соругу ситиһэргэ бары түмсүүлээхтик биир сүрүн сыалынан , хайысханан үлэлииллэрэ ирдэниллэр.

Медицинскэй, психологическай наукалар доктордара, профессор,СӨ Норуот эмчиттэрин Ассоциациятын төрүттээчи, Бочуоттаах Президентэ, ССРС, СӨ суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ, Учууталлар учууталлара Владимир Алексеевич Кондаков туһунан мин аан бастаан, кини үөрэнээччититтэн, бииргэ үлэлиир коллегабыттан Жиркова Александра Васильевнааттан истибитим. Александра Васильевна биһиэхэ Владимир Алексеевич туһунан, Аар Айыы үөрэџэ диэн хаһан, хайдах үөскээбитин быһааран кэпсээн, уруокка киллэрэн, анал бырагыраама оностон, алгыстары кытта ытар буолбута. Оччолорго, КНРСЯ (Культура народов РС(Я)) диэн уруок баара, онно оџолорго эмиэ Аар Айыы үөрэџин билиһиннэрэн, элбэххэ үөрэспитэ. Учууталлар бэлиэтиирбитинэн, ол кэмнэ үөрэммит оџолор, ис-истэриттэн сахалыы тыыннаах, сизэри-туому тутуһар, сизэр-майгы да өттүнэн иитиилээх эбиттэр.

Онон, билигини оџону иитиигэ Аар Айыы үөрэџэ оџолорго да, төрөппүттэргэ да наадалаах буолуон сөп диэн, бу үлэни онордум.

Тиэмэ: Аар Айыы Итэџэлин ирдэбиллэрин оџону иитиигэ туһаныы.

Чинчийи предметэ: В.А.Кондаков “Аар Айыы Итэџэлэ” кинигэтэ

Сыала: Аар Айыы Итэџэлин оџону иитиигэ ирдэбиллэрин үөрэтии

Соруктар:

- В.А.Кондаков Аар Айыы Итэџэлэ кинигэтин ааџыы
- Билигини оџону иитэр ньымалары кытта тэннээн көрүү
- Төрөппүккэ анаан сүбэ оноруу

Үлэ тоџооһо: Дойду Бэрэсидьиэнэ В.В.Путин Үөрэхтээһин эйгэтин үлэһиттэригэр туһаайан, оџону, ыччаты иити үлэтигэр улахан болџомто уураар наадатын бэлиэтээн эппитэ. Оџону киһилии киһи, патриот быһыытынан иити соруга турбута. Олох балысханлык сайда турар кэмигэр омук быһыытынан уратыбыт учуоттаан, төрөөбүт тылбытын, өбүгэбит үгэһин, историятын, култууратын кэнчээри ыччаппытыгар инэрэр, үөрэтэр наадатын, тоџоостооџун өйдөөн былааннаах үлэ саџаламмыта.

Үлэ сабажалааһына: Оџону иитии курдук уустук үлэбэ, үйэлэри унуордаан кэлбит өбүгэбит үөрэбэ улахан көмө, бигэ тирэх буолуо этэ. Ордук, саха оџотун иитиигэ, В.А.Кондаков чөлүгэр түһэрбит Аар Айыы итэбэлин үөрэбин туһаныахха сөп.

Саганы киллэри: В.А.Кондаков Аар Айыы итэбэлэ кинигэтигэр оџону иитии ирдэбиллэрин туһанан оџолорго, төрөпүттэргэ анаан сүбэ оноруу.

Чинчийи нымалара: аабы, тэннээн көрүү, түмүк оноруу.

Үлэ практической суолтата: төрөпүт мунһаџар, кылаас чааһыгар туһаныахха сөп.

I баһа СӨ Норуот эмчиттэрин Ассоциациятын төрүттээчи

Владимир Алексеевич Кондаков.

Владимир Алексеевич Кондаков Бүлүү улууһун Дьөккөн нэһилиэгэр, Ханалас аџатын ууһугар 1939 сыллаахха сэттиньи 17 күнүгэр төрөөбүтэ. Кинини бэйэтин кэпсээннэринэн олоххо такайан үөрөппит кийинэн Сэмэн Уус буолар. Оџо сааһа сэрии саамай ыар сылларыгар ааспыта. Ону тэнэ, кийринньэн ийэтин батталыгар эрэйдээхтик ааспыта. 16 сааһыттан бэйэтэ үлэлээн айабын булунар буолбута.

Владимир Алексеевич ЮНЕСКО иһинэн тэриллибит Норуот эмчиттэрин Ассоциациятын үөрэтэр Киинигэр «Саха норуотун уонна Сибиир норуоттарын медицината уонна ойууннааһын» диэн тиэмэбэ үөрэтээчи быһыытынан ынгырыллан лекция аахпыта. 1990 Ассоциация тэриллээтигэр үлэлээбитэ. 1995 с Ассоциацияны сэргэ норуот медицинатын чинчийэргэ аналлаах «Үрүн Аар Тойон» диэн тэрилтэни олохтообута.

1995с Норуот медицинатыгар эмтээһиннэ уонна чинчийиигэ уһулуччулаах ситиһиилэрин иһин медицинскэй наука докторын уонна профессор аатын инэрбитэ.

1996 сс «Санаа уонна тыл кистэлэн күүстэрэ» диэн үлэтин ситиһиилээхтик көмүскээбитин иһин. Психологической наука докторын аатын инэрбитэ. Аан дойду бөдөн специалистарын билиниилэринэн саамай Үрдүк – уон икки кэрдиистээх норуот уонна Айыы эмчитин, Айыы Ойуунун аата инэриллибитэ.

ЮНЕСКО иһинэн Киев куоракка норуот медицинатын Аан дойдутааџы ассоциациятын норуоттар икки ардыларынааџы Киинигэр үөрэнэн, норуот духовнай культуратын үөрэтээчи-чинчийээчи үрдүк аатын ылбыта.

Аар Айыы итэбэлин норуокка төнүннэриини төрүттээчи. Аар Айыы үөрэбин, алгыстарын, харысхалын, ирдэбиллэрин барытын сиһилии суруйан хаалларбыта.

Мань таһынан, Владимир Алексеевич эргиччи талааннаах киһи этэ. Ол курдук, Айыы Ойууннарын ааттарын төнүннэриигэ үлэлээбитин, норуокка биллибит күүстээх, сымса дьон туһунан суруйууларын, суруйааччы быһыытынан хас да романы, хоһооннору, ураты талааннаах Иван Арбита, Иван Гоголев айымньыларын ырытыылары онорбутун туһунан алтыспыт, бииргэ үлэлээбит дьонноро, ырыаһыт быһыытынан күүстээх опернай бас куоластаабын туһунан ырыаһыттар, музыканнар ахтыыларыгар бэлиэтээбиттэр.

Норуот медицинатыгар, эмтээһиннэ, итэбэлгэ сыһыаннаах отуттан тахса кинигэни суруйбута.

Аар Айыы итэбэлин туһунан маннык диэн эппит: «... Аар Айыы итэбэлэ норуокка биэрэрэ, үчүгэйгэ үөрэтэрэ үгүс...»

II баһа. Аар Айыы Итэбэлэ оҕону иитиигэ ирдэбиллэрэ.

Уол оҕону иитии.

Былыргы итэбэлбит уол оҕону сөпкө иитэн Айыы эр киһитэ оноруу туһунан улахан туспа Үөрэхтээх этэ.

Уол оҕо төрөөн, аҕыйах хонугунан дьон ахсааныгар киирээтин, төрөппүтүтэрэ кинини үөрэтэр-иитэр киһини булаллар. Оннук киһинэн оҕо эһэтэ эбэтэр аҕата буолар эбит. Үөрэтэр-иитэр киһи оҕо ону –маны өйдүүр, билэр буолаатын, үс сааһыттан үөрэтэн-иитэн барар. Оҕо сыһа быһыытын-майгытын, сыһа саҕарарын, сыһа өйдөбүллэрин тутта көннөрөн, үтүө суолга сирдиир. Оннук сыһа дьайыылары “анныы!» диэн бобуу тылынан тохтотор, буойар. Бу тыл суолтатын, дьайыытын оҕо оҕо быһааран кэпсиир.

Уол оҕо биэс сааһыттан бойбурун кыанан барар. Бу кэмтэн саҕалаан үөрэтээччи кинини элбэхтик айылҕаҕа илдьэ сылдьар, кыраны бултата үөрэтэр. Оҕо айылҕаны билэн, өйө –санаата үрдээн, боппуруостар, билэ-көрө сатыыра үксүүр. Өссө былыр уол оҕону биэс сааһыттан сатаан сэриилэһэргэ, айыы дьонун араначчылыырга, күн дьонун көмүскүүргэ үөрэтэллэрэ.

Уол оҕо сэттэ-аҕыс сааһыгар чугас сирдэргэ улахан дьону кытта көңүл сылдьара. Көлөнү миинэрэ, кыраны бултуура, туһаҕы, сохсону сатаан иитэрэ. Бу сааһыттан саҕалаан сылгыны көрөргө-иитэргэ үөрэнэрэ. Кэлин ханнык идэлээх киһи буоларын мындыр кырдыаҕастар таба таланнар, сүбэлээннэр, онно үөрэнии саҕаланара.

9-10-11 саастаах уолаттары үөрэтии өссө уустугулар. Бу саастарыгар уолаттар оту оттоһун, маһы мастааһын, сири оноруу курдук үлэлэри сатыыр, билэр буолуохтаахтар. Күүстэрэ-уохтара эбиллэн иһэрин быһыытынан, араас эрчиллилэр эмиэ элбириллэр. Бэрээдэк кытаатар. Уолаттар бэйэ-бэйэлэригэр сыһыаннара дьиннээх айыы дьонун сыһыаннарын ирдэбиллэригэр сөп түбэһэн улахан доҕордуу, айыылы буолуохтаах.

12-15 саастарыгар уолаттар ортоку олук үөрэбин бараллар. Кинилэр Аар Айыыларга үнүүнү-сүгүүнүү бары холкутук сатыыллар, дьизэ үлэтин, оту-маһы булууну, сүөһү иитиитин барытын билэллэр.

16-19 саастарыгар кинилэр ситии-хотуу үөрэбин бараллара. Аар Айыы алгыстарын судургу өттүлэрин ыыта үөрэнэллэрэ. Дьизэ-уот тэринэн олоруу туһунан үчүгэй таһымнаах үөрэби ааһаллара. Ыччаттар төһө да срукка-бичиккэ, наука төрүттэрин үөрэтиигэ дьарыгырбатахтарын иһин, дьин Аар Айыы үөрэбин баран, үтүө дьон буолан тахсаллара.

Айыылы майгылаах, үлэни-хамнаһы сатыыр, кыайар, бэйэни көмүскэнии үөрэбин барбыт, олоххо, үлэбэ анал идэлэрдээх, өй-санаа, күүс-уох өттүнэн сайдыылаах эдэр ыччат бөлөбө итинник иитиллэн тахсан иһэрэ норуокка саҕаттан-саҕа үтүө күүс кутулла турарын курдук суолталааҕа. Былыргы Аар Айыы үөрэбин биир сүрүн күүһэ итиннэ сытара.

Кыыс оҕону иитии.

Былыргы сахалар кыыс оҕону Аар Айыы итэҕэлин ирдэбиллэригэр сөп түбэһиннэрэн иитиилэрэ ураты, туспа көрүннээбэ.

Оҕоҕо аан маннай тулалыыр эйгэни, айылҕаны, дьону-сэргэни, тыллары өйдөтүү бу былыргы саха итэҕэлин быһыытынан оҕону үөрэтиини-иитиини саҕалааһын этэ. Уопсай өйдөтүү, быһаарыы таһынан, кыыс оҕону эбэтэ айылҕаҕа илдьэ сылдьан элбэҕи кэпсиирэ. Айылҕаны кытта итинник алтыһа сылдьан үөрэни киһи сайдыытыгар сүдү суолталаах.

Кыыс 5-7 сааһыгар кыраны иистэнэ, ойуу-бичик онорорго үөрэнэрэ. Ити кэмтэн кини бу эйгэбэ төһө дьобурдааҕа биллэн-көстөн барар.

8-11 диэри сааһыгар кыыс оҕо дьиэ ис үлэтигэр, дьиэни хомуйууга, иһити, танаһы сууйууга-сотууга үөрэнэр. Эбиитин ынаҕы ыаһынҥа, кыра сүөһүнү көрүүгэ дьарыгыран барар. Иистэни арыый уустук көрүннэригэр үөрэтиини саҕалыыллар. Танаһы-сабы тигии, киэргэтии таһынан, туос, тири иһиттэри тигэр, киэргэтэр ньымаҕа бэрт үгүстүк дьарыктаналлар. Быаны, ситиини, саламаны хатары бу саастарыгар сатыыр буолаллара.

Кыыс оҕо 11-12 сааһыттан хаппахчы диэн анал хоско киирэр. Хаппахчыга кирии кыыс олоҕор сана кэрдиис кэм кэлбитин бэлиэтэ буолар. Кыыс мантан саҕалаан кэргэн тахсыыга, ыал ийэтэ буоларга бэлэмнэнэн барара.

Былыргы сахалар, баайыттан тутулуга суох, оҕолорун үлэни сатыырга үөрэтэргэ дьулуһуулар күүстээх этэ.

III баһа Аар Айыы үөрэбэ уонна аныгы иити. (Практической чаһа)

Оҕону иити диэн олус уустук үлэ. Ийэ тыла, төрүт култуурата оҕоҕо айылҕа араас кистэлэнин, дьон-сэргэ сизэрин-майгытын, уопастыба олоҕун-дьаһаҕын ордук толору быһаарар, норуот итэҕэлигэр ордук күүскэ сыһыарар.

Билинни кэмнэ оҕону иити үтүө өрүтүнэн оҕо билиини-көрүүнү ыларыгар, үүнэригэр-сайдарыгар усулуобуйа барыта баар. Ол гынан баран, сахалыы сатаан сангарбат, мөлтөх доруобуйалаах, бытааннык өйдүүр, айылҕаттан тэйбит, тулалыыр эйгэни өйдөөн көрбөт, үлэни сатаабат оҕо элбээн иһэр. Ол оннугар аныгы технологияларга сыстаҕас, ол быһыыгар үөрэҕи, науканы интэриһиргиир, баһылыыр кыахтаах оҕолор эмиэ бааллар. В.А.Кондаков “Аар Айыы Итэҕэлэ” кинигэтигэр оҕону иити ирдэбиллэрин ааҕан баран, өбүгэбит үөрэбэр оҕоҕо сааһынан көрөн, кыра эрдэбиттэн үөрэтии-иити тэнник барар эбит. Оҕону аан бастаан тулалыыр эйгэттэн, айылҕаны кытта алтыһыттан саҕалаан өйдөтөн, үөрэтэн, үлэнэн иитэн саҕалыыллара саамай сөптөөх эбит. Үлэлиир киһи толкуйдуур, үлэлиир киһи сатабылга үөрэнэр бу кини инники олоҕор саамай суолталаах уонна туһалаах буолар.

Билинни оҕолор үлэттэн наһаа тэйдилэр. Маны таһынан, олус элбэх хааччах, бобуу баар. Тыаҕа сылдьаллара, бултууллара көнүллэммэт.

Мантан салгыы, оҕону иитиигэ Аар Айыы үөрэбин ирдэбиллэрин уонна аныгы оҕону иити ньымаларын табылыыссанан көрдөрдүм.

Оџону иитиигэ Аар Айыы үөрэџин уонна аныгы иитии ньымалары тэннээн көрүү.

Аар Айыы үөрэџэ	Аныгы иитии
1 Үөрэтээччи (эһээ, эбээ, атын кырдыаџас киһи, ийэ, аџа)	1 детсад, оскуола, гаджет
2 Чугас дьону, тулалыыр эйгэни билиһиннэрии, айылџалыын алтыһыы	2 Аймаџы, төрдү-ууһу билии татым, айылџаџа сылдыбы аџыйах
3 Аар Айыы үөрэџэ, айыыларга үнүү-сүгүрүү, алгыс	3 Сиэри-туому үөрэтии кэлимник барбат. (Биирдиилээн куруһуок, кылаас чааһа)
4 Бултуурга, балыктыырга үөрэтии	4 Бобуу, хааччах баар
5 Сангарар сана, тыл үөрэџэ. Кэпсэтии, Тугу барытын көрдөрөн кэпсээһин.	5 Оџо сангарар саната, тылын сайдыыта мөлтөх. Тылын саппааһа кэмчи. Нуучча тылын сабыдыала баар.
6 Үлэџэ үөрэтии, иитии	6 Үлэттэн тэيي. Олох сайдыытынан илии үлэтэ аџыйаата (мас мастааһын, сүөһү көрүүтэ)
7 Ийэ, аџа үтүө холобурунан иитии	7 Тус бэйэ холобурунан иитии сүрүннээн баар.
8 Оџо дьобурун, талаанын таба арыйыы	8 Оџо дьобурун сайыннарыы (араас куруһуоктар, дьарыктар)
9 Идэџэ сыһыарыы үөрэџэ	9 Идэџэ туһаайан үөрэтии
10 Кыыс оџо, уол оџо үөрэџэ тус-туспа	10 Оџо тус уратытын учуоттаан иитии
11 Эти-сиини эрчийии	11 Эти-хааны сайыннарыы (араас секциялар, күрэхтэһиилэр)
12 Айыылыы майгыны иитии	12 Тус бэйэ интэриэһэ учуоттанар
13 Көмүскээччи буоларга иитии	13 Патриотической иитии
14 Араас идэлээх дьон үөрэџэ (иис-уус үлэтэ)	14 Оџо интэриэһинэн маастар-кылаастар (үөрэхтэр, куурустар)

Көстөрүн курдук, оџону иитиигэ Аар Айыы үөрэџин ирдэбиллэрэ уонна аныгы иитии ньымалара араастаһыылары баар. Онон, аныгы оџону иитиигэ Аар Айыы ирдэбиллэриттэн туһанар буоллар, оџолор төрүт үгэстэрин, культуураларын билэр, сиэри-туому тутуһар, төрөөбүт тылларын сыаналыыр, саха буолалларынан киэн туттар өйдөөх-санаалаах иитиллэн тахсыа этилэр. Манна көмө буолар дьоннорунан эбээ, эһээ буолаллар. Хас биирдии төрөппүт биллэн турар, оџото үөрэхтээх, сайдыылаах, олоххо ситиһиилээх буолуон баџарар. Онно өбүгэбит үөрэџэ бигэ тирэх, күүс-көмө эрэ буолуо этэ. Аныгы ыччат үөрэџи, науканы баһылаан элбэџи ситиһэр уонна өссө сайдыа да турдаџа. Ол гынан баран, киһи майгыта, укулаата, өйө-санаата, олоххо ситиһиитэ барыта иитииттэн тутулуктаах.

Түмүк

Хас биирдii көлүнэ олох уларыйытыгар, сайдытыгар өйө-санаата, толкуйа, олобу көрүүтэ уларыйан иһэр. Билигин 21 үйэ оҕолоро цифровой хайысха балысханнык сайдыбыт кэмигэр олороллор, улааталлар онон, кинилэри цифровой технологияны кытары ыкса ситимнээх көлүнэ диэн ааттыыллар. Ол гынан баран, анардас үөрэбинэн эрэ үлүһүйбэксэ, өбүгэбит муударай үөрэбин өйдөөн, үөрэби-иитиини тэннэ тутан оҕону иитиэххэ- сайыннарыахха сөп.

В.А.Кондаков “Аар Айыы Итэбэлэ” кинигэтин ааҕан баран, маннык түмүккэ кэллим: аныгы оҕону иити бырагырааматыгар, үйэлэри унуордаан кэлбит норуоппут үтүө үөрэбиттэн эбэн, киллэрэн биэрдэххэ, дынг сахалыы тыыннаах ыччат итиллэн тахсыа этэ. Холобур маннык ирдэбиллэри:

1. Оҕону иитиигэ эбээ, эһээ көмөтө баар буолуохтаах
2. Оҕону айылҕаба чугаһатыы, сиэри-туому тутуһуннарыы
3. Айыылыы майгыны иити
4. Төрүт дьарыкка үөрэтии (балыктааһын, бултааһын)
5. Үлэлииргэ үөрэтии
6. Төрөөбүт тылынан саҕарыыны ситиһи
7. Төрдү-ууһу билии. Төрүччүнү оноруу.

Туханыллыбыт литература:

- 1 А.И.Яковлева, Т.Т.Тимофеева. Күн сирин Айытын ойууна. – Дьокуускай, 2010.
2. . Кондаков.В.А., Аар Айыы Итэбэлэ/Хомуйан онордулар А.И.Яковлева, Т.Т.Тимофеева/
- Дьокуускай, 2011.
3. Кондаков. В.А. Алгыстар – эн көмүскэллэрин. – Дьокуускай, 2005.
4. интернет-ресурс. Яндекс.

Сыһыарыы

Төрөппүккэ сүбэ

Хас биирдии төрөппүт оҕото үөрэхтээх, сайдыылаах киһи буола улаатан тахсарын баҕарар буолуохтаах. Бу олус уустук, уһун уонна элбэх сыраны эрэйэр үлэ. Өбүгэбит үөрэбэ да көрдөрөрүнэн, аныгы үөрэх да быһаарарынан үөрэх уонна иитии иккиэн тэннэ барыахтаахтар. Онуоха омок быһыытынан уратыбыт учуоттаныахтаах.

В.А.Кондаков суруйарынан, Аар Айыы үөрэбэ, итэҕэлэ үгүс үйэлэри унуордаабыт, былыргы үөрэх буолар. Ол гынан баран, аныгы сайдыылаах кэмнэ суолтатын сүтэрбэт, саха дьоно омок быһыытынан сүппүккэ хаалар быһыанар суолбут буолар.

Оҕону иитиигэ сүрүн сруктарынан буолуохтарын сөп:

1. Төрдү-ууһу билиһиннэри.
2. Айылҕалыын алтыһы
3. Элбэхтик кэпсэтии
4. Үлэбэ сыһыарыы
5. Кинигэни аабыыга угуйуу
6. Сиэри-туому билиһиннэри, тутуһуу
7. Дьобуруу , талааны сайыннарыы
8. Оҕо дьарыктаах буолуутун ситиһии

Төрөппүт өйдүөхтээх:

- Оҕону иитиигэ, сайыннарыыга төрөппүт аан бастаан усулуобуйа тэрийиэхтээх, оноруохтаах.
- Төрөппүт бэйэтэ холобур буоларын умнуо суохтаах.
- Ийэ, аҕа иккиэн тэбис-тэннэ оҕо иитиитигэр кыттыыны ылыахтаахтар.
- Эбээ, эһээ манна кыттыһара наада.
- Оҕону иитиини эбээһинэс эрэ курдук ылымакка, истин тапталга иитилибит оҕо бэйэтигэр эрэллээх, дьонно үчүгэй сыһыаннаах буола улаатарын умнуман.